

סיכום לבגרות תנ"ך ממ"ד חמש יחידות בראשית פרק לז'

דודי זינגר

א וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב, בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו-- בְּאֶרֶץ, כְּנָעַן. ב אֵלֶּה תִּלְדוּת יַעֲקֹב, יוֹסֵף בֶּן--
שִׁבְעֵ-עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רָעָה אֶת-אָחִיו בְּצֹאן, וְהוּא נֶעַר אֶת-בְּנֵי בְלָהָה וְאֶת-בְּנֵי
זִלְפָּה, נְשֵׁי אָבִיו; וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-דִּבְתָּם רָעָה, אֶל-אָבִיהֶם

שאלה:

בפסוק ב' כתוב שיוסף היה בן 17 שנים, ולאחר מכן כתוב " ... והוא נער... ".
מדוע יש תוספת מידע מיותר, אם הוא בן 17 ברור שהוא נער?

תשובה:

רש"י:

והוא נער - שהיה עושה מעשה נערות, מתקן בשערו ממשמש בעיניו, כדי שיהיה
נראה יפה.

רש"י מסביר שהמילה נער לא מתייחסת לגיל של יוסף אלא להתנהגות שלו, הוא
היה בן 17 והתנהג כנער הדואג לתסרוקת שלו ומטפלת בעצמו שיראה יפה, כלומר
אין כאן חזרה על אותה אינפורמציה – גילו של יוסף, אלא ציון הגיל של יוסף – בן
17 ודרך התנהגותו – "והוא נער"

שאלה:

מה יחסו של יוסף לבני השפחות?

תשובה:

רש"י:

את בני בלהה - כלומר ורגיל אצל בני בלהה, לפי שהיו אחיו (בני לאה)
מבזין אותן והוא מקרבן:

בניגוד לבני לאה (ראובן, שמעון, לוי, יהודה) שהיו מבזים את בני השפחות, היה
יוסף מקרב אותן ומתייחס אליהם יפה.

שאלה:

וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-דִּבְתָּם רָעָה, אֶל-אֲבֵיהֶם, דִּיבַתָּם שֶׁל אֱלוֹהִים הֵבִיא יוֹסֵף לֵאבִיו?

תשובה:

יוסף דיבר דיבה על בני לאה בפני יעקב אביו, רש"י מסביר, כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו.

שהיו אוכלין אבר מן החי(מצוות לא תעשה האוסרת אכילת אבר שניטל מבעל חיים בעודו חי), ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים, וחשודים על העריות.

שאלה:

איך בא כאן לידי ביטוי המושג מידה כנגד מידה ?

תשובה:

יוסף נענש מידה כנגד מידה, באותם הדברים בהם הוציא את דיבת בני לאה בפני יעקב אביו נענש יוסף.

העונש של יוסף	דברי הדיבה של יוסף
"וישחטו שעיר עזים במכירתו", ולא אכלוהו חי. האחים אכלו בשר מבושל (לא אבר מן החי), לאחר שמכרו את יוסף.	בני לאה אוכלין אבר מן החי (מצוות לא תעשה האוסרת אכילת אבר שניטל מבעל חיים בעודו חי).
"לעבד נמכר יוסף". יוסף נמכר לעבד	בני לאה מזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים-
"ותשא אשת אדוניו"- אשת פוטיפר ניסתה לפתות את יוסף ולבסוף האשימה אותו שתקף אותה ועל כך הוא נשלח למאסר	בני לאה חשודים על העריות (גילוי עריות)

פס' ג' - ד'

ג. וְיִשְׂרָאֵל, אֲהַב אֶת-יוֹסֵף מִכָּל-בָּנָיו--כִּי-בֶן-זִקְנִים הוּא, לוֹ; וַעֲשֵׂה לוֹ, כְּתָנֶת פָּסִים. ד. וַיֵּרְאוּ אֶחָיו, כִּי-אֶתוֹ אֲהַב אֲבֵיהֶם מִכָּל-אֶחָיו--וַיִּשְׂנְאוּ, אֹתוֹ; וְלֹא יָכְלוּ, דַּבְּרוֹ לְשָׁלֵם.

שאלה:

מדוע אהב יעקב את יוסף מכל בניו?

תשובה:

רש"י: " בן זקנים - שנולד לו לעת זקנתו", יעקב אהב את יוסף יותר מכל הבנים מאחר והוא היה הצעיר שבבנים.

אונקלוס: (מצוטט ברש"י)

א. "בר חכים הוא ליה" - כל מה שלמד משם ועבר מסר לו" - יעקב אהב את יוסף יותר משאר האחים מאחר ויוסף היה חכם מבין כולם.

ב. ד"א שהיה זיו איקונין (מראה פנים) שלו דומה לו - יעקב אהב את יוסף יותר מכל האחים, כי יוסף היה דומה לו במראה החיצוני.

נשים לב שבכל פירוש יש מאפיין יחודי ליוסף:

רש"י:

יוסף היה הצעיר שבבנים.

אונקלוס:

א. יוסף היה החכם באחים

ב. יוסף היה הכי דומה למראה החיצוני של אביו.

הערה:

הרמב"ן מקשה על רש"י :

ואיננו נכון בעיני, כי הכתוב אמר שאהב את יוסף מכל בניו בעבור שהוא בן זקונים, וגם כל בניו נולדו לו בזקוניו, והנה יששכר וזבולון אינם גדולים מיוסף רק כשנה או שנתיים :

לדעת הרמב"ן לא יתכן שיעקב אהב את יוסף מאחר והוא נולד לו כשהיה זקן, שכן כל הבנים נולדו בזמן שיעקב כבר היה זקן, ויש פער גילאים מאוד קטן ולא משמעותי בין יששכר וזבולון לבין יוסף.

והנראה בעיני כי מנהג הזקנים שייקחו אחד מבניהם הקטנים להיות עמו לשרתו, והוא נשען על ידו תמיד לא ייפרד ממנו, והוא נקרא לו בן זקוניו בעבור שישרתו לזקוניו, והנה לקח יעקב את יוסף לדבר הזה והיה עמו תמיד, ועל כן לא ילך עם הצאן ברעותם במקום רחוק :

ומסביר הרמב"ן - אהבה המיוחדת של יעקב ליוסף הייתה בגלל שיוסף טפל בו בזמן שהיה זקן.

הערה:

היחס המיוחד של יעקב ליוסף העצים את קנאת האחים, ומכאן הסיקו חז"ל מסקנה חשובה:

ועשה לו כתנת פסים. ריש לקיש אמר בשם ר' אלעזר בן עזריה: **צריך אדם שלא לשנות בין בניו**. שעל ידי כתנת פסים שעשה אבינו יעקב ליוסף" וישנאו אותו" וגו'. (בראשית רבה).

כלומר חשוב שאדם לא ישנה בהתנהגותו בין ילדיו וייתחם לכולם באופן דומה.

חלומות יוסף

ה ויחלם יוסף חלום, ויגד לאחיו; ויוספו עוד, שָׁנָא אֶתּוֹ. וַיֹּאמֶר, אֲלֵיהֶם: שִׁמְעוּ-נָא, הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי. ז. וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מֵאֲלֵמִים אֲלֵמִים, בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה, וְהִנֵּה קָמָה אֲלֵמְתִי, וְגַם-נֹצֵבָה; וְהִנֵּה תִסְבֵּינָה אֲלֵמְתֵיכֶם, וְתִשְׁתַּחֲוּיַן לְאֲלֵמְתִי. ח. וַיֹּאמְרוּ לוֹ, אַחִיו, הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ, אִם-מְשׁוֹל תִּמְשָׁל בָּנוּ; וַיֹּסְפוּ עוֹד שָׁנָא אֶתּוֹ, עַל-חֲלַמְתּוֹ וְעַל-דְּבָרָיו.

ט ויחלם עוד חלום אחר, ויספר אתו לאחיו; ויאמר, הִנֵּה חֲלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד, וְהִנֵּה הַשָּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים, מִשְׁתַּחֲוִים לִי .

הערה :

נשים לב להבדלים בין החלומות-

א. בשני החלומות האחים משתחוים ליוסף.

בחלום השני השמש והירח המזוהים עם יעקב ורחל גם משתחוים ליוסף.

ב. בחלום הראשון יוסף מופיע כסמל בדומה לאחים (אלומות), בחלום השני מופיע יוסף בעצמו.

ג. בחלום הראשון האלומות מסמלים את האחים בחלום השני כוכבי השמים מסמלים את האחים.

תגובת האחים יעקב לחלומות יוסף :

י וַיֹּסֶפֶר אֶל-אָבִיו, וְאֶל-אָחָיו, וַיִּגְעַר-בּוֹ אָבִיו, וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתָּ: הֲבֹא נְבוֹא, אֲנִי וְאִמִּי וְאָחִיךָ, לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ, אֶרְצָה. יא וַיִּקְנְאוּ-בּוֹ, אָחָיו; וְאָבִיו, שָׁמַר אֶת-הַדָּבָר.

תגובת יעקב – מצד אחד כעס (ויגער-בו אביו), ופליאה (הבוא נבוא, אני ואמך ואחידך, להשתחות לך, ארצה), ומצד שני שמירת סוד (ואביו, שמר את-הדבר).

על רקע מערכת היחסים המסובכת בין האחים, שלמדנו בפסוקים א-יא, נשלח יוסף להיפגש עם אחיו:

יב ויֵלכוּ, אָחיו, לְרַעוֹת אֶת-צֶאֱן אָבִיהֶם, בְּשָׂכֶם. יג וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף, הֲלוֹא אָחִיד רַעִים בְּשָׂכֶם-- לָכֵה, וְאֶשְׁלַחְךָ אֵלֵיהֶם; וַיֹּאמֶר לוֹ, הֲנִנִי. יד וַיֹּאמֶר לוֹ, לָךְ-נָא רֵאֵה אֶת-שְׁלוֹם אָחִיד וְאֶת-שְׁלוֹם הַצֹּאן, וְהַשְּׂבִי, דָּבָר; וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֲבֵרוֹן, וַיָּבֵא שָׂכְמָה. טו וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ, וְהִנֵּה תַעֲהָ בְּשָׂדֶה; וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לְאֹמֶר, מַה-תִּבְקֶשׁ. טז וַיֹּאמֶר, אֶת-אָחִי אָנֹכִי מִבְּקֶשׁ; הֲגִידָה-נָא לִי, אֵיפֹה הֵם רַעִים. יז וַיֹּאמֶר הָאִישׁ, נָסְעוּ מִזֶּה--כִּי שָׁמַעְתִּי אֹמְרִים, נִלְכָּה דְתִינָה; וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחֵר אָחִיו, וַיִּמְצָאם בְּדִתָן

פסוק יג'

רש"י:
הנני - לשון ענוה וזריזות נזדרז למצות אביו ואף ע"פ שהיה יודע באחיו ששונאין אותו.

רש"י לומד מתשובת יוסף "הנני" לבקשת יעקב אביו ללכת אל אחיו, שבח על יוסף שהזדרז למלא את בקשת אביו, למרות שידע שהאחים שונאים אותו.

שאלה: מהיכן לומד רש"י שיוסף הזדרז למלא את בקשת אביו?

תשובה: המילה "הנני" בתורה היא מילה של זירוז, כפי שראינו במספר פסוקים נוספים:

בראשית כב- "עקידת יצחק" אברהם ממחר לעשות את דבר ה' :

א וַיְהִי אַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֵלֶּהִים נִסָּה אֶת-אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר **הֲנִנִי**.

ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר **הֲנִנִי** בְּנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאֵינִי הִשָּׂה לְעֹלָה.

יא וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֶּאדָּה ה' מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר **הֲנִנִי**.

בראשית כז- " עשו ממחר לעשות את שליחות יצחק :

א וַיְהִי כִּי-זָקַן יִצְחָק וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מִרְאֵת וַיִּקְרָא אֶת-עֶשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו **הֲנִנִי**.

יד ויאמר לו, לך-נא ראה את-שְׁלוֹם אַחִיךָ וְאֶת-שְׁלוֹם הַצֶּאֱנָה, וְהַשְׁבִּינִי, דָּבָר; וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֲבֵרוֹן, וַיָּבֵא שְׂכָמָה .

רש"י:

מעמק חברון - והלא חברון בהר, שנאמר "ויעלו בנגב ויבא עד חברון" (במדבר יג, כב)
אלא (ב"ר) מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון
לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים "כי גר יהיה זרעך" (בראשית טו, יג)

שאלה:

אנו יודעים שחברון נמצאת על הר (כפי שגם מוזכר בשליחות המרגלים " ויעלו בנגב ויבא עד חברון"), מדוע בפסוק מופיע מיקום חברון בעמק?

הערה: סיבתיות כפולה לכל דבר שקורה בעולם יש סיבה. לדברים מסוימים יש סיבה כפולה, אנושית ואלוקית.

הסיבה שאנשים נותנים למעשיהם מן המניעים שלהם אינה בהכרח הסיבה שאלוקים מתכוונן אלי.

תשובה: עמק חברון בפסוק לא בא לתאר תיאור גאוגרפי, אלא לרמוז לנו על כך שהירידה למצרים מתחילה בפסוקים שלנו העוסקים בחיפוש יוסף אחר אחיו.

יש כאן סיבתיות כפולה מצד אחד מבחינת הסיפור ההיסטורי יעקב שולח את יוסף לראות בשלום אחיו, אך במישור האלוקי הוא נשלח לרדת למצרים כחלק מקיום הבטחת ה' לאברהם "גר יהיה זרעך".

לסיכום: חברון נמצאת על הר, אך בפסוק שלנו מופיע "עמק חברון" לרמוז לנו על סיבתיות כפולה, מבחינה מעשית יוסף הולך (עולה) לחברון, אך זוהי דרכו של אלוקים לשובב את הדברים לתחילת ירידה למצרים.

טו וימצאהו איש, והנה תעה בשדה; וישאלהו האיש לאמר, מה-תבקש

רמב"ן:

(טו) : וימצאהו איש והנה תעה בשדה -

יאמר כי הוא תועה מן הדרך ולא היה יודע אנה ילך, ונכנס בשדה כי במקום המרעה היה מבקש אותם. ויאריך הכתוב בזה, להגיד כי סיבות רבות באו אליו שהיה ראוי לחזור לו, אבל הכל סבל לכבוד אביו. ולהודיענו עוד, כי הגזרה אמת והחריצות שקר, כי זמן לו הקב"ה מורה דרך שלא מדעתו להביאו בידם.

ולזה (למורה הדרך) נתכוונו רבותינו (ב"ר פד יד) :

באמרם כי האישים האלה הם מלאכים, שלא על חנם היה כל הסיפור הזה, להודיענו כי עצת ה' היא תקום :

שאלה : מדוע התורה מאריכת בתיאור דרכו של יוסף בחיפוש אחרי אחיו?

תשובה : הסיבה לאריכות בתיאור דרכו של יוסף היא ללמדנו מסר (לקח) בשני מישורים :

המישור האנושי : ליוסף היו סיבות רבות במהלך החיפוש אחרי אחיו לחזור לאביו ולומר לו שהוא לא מוצא אותם, ובכך מצד אחד לעשות את ציווי אביו ומצד שני לא להסתבך במפגש עם האחים, אך יוסף דבק היה בקיום שליחות אביו.

המישור הא-לוקי : כאשר צריך להתקיים דבר ה' שום מציאות חיים לא תעצור את התהליך, גם כאשר יוסף הלך לאיבוד, ולכאורה הדבר עלול היה להביא לעצירת התהליך של מכירת יוסף והירידה למצרים, דאג הקב"ה לשלוח איש (לדעת הרמב"ן מלך היה), שיחזיר את המציאות למסלול אליו מכוון הקב"ה.

תוכניות האחים ומעשיהם- "מכירת יוסף"

הערה:

מצד אחד ברור שרצון האחים לפגוע ביוסף ומעשה המכירה כשלעצמו מגונים ביותר. מאידך מדובר בבני יעקב, שלימים ייחשבו כולם צדיקים גמורים עד שהיו שמותם לפני ה' לזיכרון – שמותיהם יהיו חקוקים באבני החושן של הכהן הגדול!

נשים לב לאורך הלימוד את תהליך התשובה שעשו האחים על שחטאו שרצו להרוג את יוסף ולבסוף מכרו אותו, תהליך התשובה הביא לכך שהיו בני יעקב ראויים ששםם יחקק בחושן של הכהן הגדול.

יח ויראו אתו, מרחק; ובטרם יקרב אליהם, ויתנכלו אתו להמיתו. יט ויאמרו, איש אל-אחיו: הנה, בעל החלמות הלזה--בא. כ ועתה לכו ונהרגוהו, ונשלכהו באחד הברות, ואמרנו, חיה רעה אכלתהו; ונראה, מה-יהיו חלמתיו .

הערה :

מפשט הפסוקים נראה שרגשות הקנאה והשנאה של האחים ביוסף אחיהם הביאו אותם לבקש להרוגו.

ה"ספורנו" מציע הסבר נוסף לסיבה שהאחים רצו להרוג את יוסף :

ספורנו:

ויתנכלו אתו להמיתו - הנה לשון נכ"ל יורה על המצאה להרע ... אמר שחשבו את יוסף בלבם נוכל להמית, ושבא אליהם לא לדרש שלומם, אלא למצא עליהם עלילה או להחטיאם, כדי שיקללם אביהם או יענישם האל יתברך, וישאר הוא לבדו 'ברוך מבנים'...

ובזה הודיע מה היה למו [להם] בהיות כלם צדיקים גמורים עד שהיו שמותם לפני ה' לזכרון, איך נועדו לב יחדו להרג את אחיהם או למכרו, ולא נחמו על הרעה!?

כי גם כשאמרו "אבל אשמים אנחנו על אחינו" (בראשית מ"ב, כא) לא אמרו שתהיה אשמתם על מכירתו או מיתתו אלא על אכזריותם "בהתחננו". והנה הגיד הפתוב כי צירו בלבם וחשבו את יוסף לנוכל ומתנקש בנפשם להמיתם בעולם הזה, או בעולם הבא או בשניהם, והתורה אמרה 'הבא להרגך השפם להרגו' (בבלי סנהדרין ע"ב ע"א).

נשים לב , אצל בני אברהם נעשה סינון ויחחק קבל עדיפות על ישמעאל כממשיך דרכו של אברהם , וכן אצל יצחק, יעקב קבל עדיפות כממשיך דרכם של יצחק ואברהם , אחיי יוסף חששו שהוא יקבל העדפה על פניהם ויהיה ממשיך דרכם של יעקב, יצחק ואברהם .

והיו בטוחים האחים שהסיבה שיוסף בא לבקר אותם היא במטרה להוציא עליהם רעה , ולדווח לאביהם , על מנת שהוא יבחר בו כממשיך דרכו.

האחים ראו במעשה יוסף ניסיון "הרג" לדורות ההמשך שלהם , שהוא מנסה להוציא אותם מדור ההמשך של האבות , ולכן פעלו להרוג אותו לפי הכלל " **הבא להרגך השפם להרגו**".

לפי הפשט האחים חטאו שרצו להרוג את יוסף לפי פירוש ה"ספורנו" היה לאחים טיעון הלכתי להרוג את יוסף.

הערה:

יוסף הלך לאיבוד (טעה בדרך) ובכל זאת פגש בסופו של דבר את האחים, בעזרת הכוונה של האיש (לדעת המפרש מלאך),

גזירת הירידה לגלות מברית בין הבתרים יצאה אל הפועל והתממשה גם כשבקשו האחים לפגוע ביוסף ומכרוהו לעבד.

והכל תוכניותיו של ה' במישור הא-לוקי - רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום - "

תוכנית ההצלה של ראובן

כא וישמע ראובן, ויצלהו מיִדָּם; ויאמר, לא נִכְנֹו נֶפֶשׁ . כב ויאמר אֵלֶהֶם ראובן, אֶל-תִּשְׁפְּכוּ-דָם--הִשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל-הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר, וְיָד אֶל-תִּשְׁלְחוּ-בוֹ: לְמַעַן, הֲצִיל אֹתוֹ מִיָּדָם, לְהַשִּׁיבוֹ, אֶל-אָבִיו

הערה:

האחים רוצים להרוג את יוסף, ראובן מציע שלא יהרגו אותו באופן ישיר, אלא יזרקו אותו לבור, כלומר יגרמו למותו באופן עקיף.

מטרתו של ראובן הינה הצלת יוסף, הוא מתכנן לאחר שהאחים יזרקו את יוסף לבור לבוא ולהציל אותו. " לְמַעַן, הֲצִיל אֹתוֹ מִיָּדָם, לְהַשִּׁיבוֹ, אֶל-אָבִיו."

רש"י:

למען הציל אותו -

רוח הקודש מעידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיבוא הוא ויעלנו משם. אמר אני בכור וגדול שבכולן, לא יתלה הסירחון אלא בי:

לפי רש"י פסוק כב' מחולק לשני חלקים :

א. דברי ראובן לאחים :

"וַיֹּאמֶר אֵלֶהֶם ראובן, אֶל-תִּשְׁפְּכוּ-דָם--הִשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל-הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר, וְיָד אֶל-תִּשְׁלְחוּ-בוֹ..."

ב. דברי רוח הקודש המעידה על כוונת ראובן להציל את יוסף:

"...לְמַעַן, הֲצִיל אֹתוֹ מִיָּדָם, לְהַשִּׁיבוֹ, אֶל-אָבִיו"

הערה:

רש"י מסביר שהסיבה שגרמה לראובן להחליט להציל את יוסף היא שהוא לא רצה שהחטא ידבק בו, מאחר והוא הבכור שבאחים ויש לו אחריות גדולה יותר משאר האחים.

שאלה :

על מה התבסס רש"י בפירוש הפסוק ובחלוקה של הפסוק לשני חלקים, לשני דוברים שונים, למרות שתחילת הפסוק נאמר במפורש "ויאמר ראובן..." ?

תשובה :

לשון הפסוק:

בחלק הראשון אומר ראובן " וַיָּד אֶל-תְּשֻׁלְחוּ-בוֹ" - דיבור המכוון לאחים, על תשלחו יד ביוסף.

בחלק השני אומר ראובן " לְמַעַן, הֲצִיל אֶתוֹ מִיָּדָם", אם היה מדבר ראובן לאחים גם בחלק השני של הפסוק היה צריך להיות כתוב למעל הצילו מיִדְכֶם.

הגיון:

לא הגיוני שראובן מגלה לאחים את תוכנית ההצלה, אחרת לא הייתה סיבה לתוכנית מורכבת, של השלכה לבור והצלה, אלא פשוט היה אומר להם שהוא רוצה להציל את יוסף.

בחלק הראשון פועל ראובן לפי התוכנית ומציע לאחים לזרוק את יוסף לבור, בחלק השני רוח הקודש מסבירה לנו את מטרתו של ראובן.

. כב וַיֹּאמֶר אֶלְהֶם רְאוּבוֹן, אֶל-תְּשֻׁפְכוּ-דָם-- הֲשָׁלִיכוּ אֶתוֹ אֶל-הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבָּר, וַיָּד אֶל-תְּשֻׁלְחוּ-בוֹ: לְמַעַן, הֲצִיל אֶתוֹ מִיָּדָם, לְהַשִּׁיבוֹ, אֶל-אָבִיו כִּג וַיְהִי, כְּאֲשֶׁר-בָּא יוֹסֵף אֶל-אָחִיו; וַיִּפְשְׁטוּ אֶת-יוֹסֵף אֶת-כְּתָנָתוֹ, אֶת-כְּתָנֵת הַפְּסִיס אֲשֶׁר עָלָיו. כד וַיִּקְחֵהוּ-- וַיִּשְׁלַכְהוּ אֹתוֹ, הַבְּרָה; וַהֲבוּ רֶק, אֵין בּוֹ מַיִם

הסבר: האחים שומעים לעצת ראובן ולא שולחים את ידם ביוסף. הם מפשיטים את יוסף מכותנתו ומשליכים אותו אל הבור:

הערה:

הכתוב מאריך בתיאור הבור:

" הבור הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבָּר "(כב), "והבור רק אין בו מים" (כד) מתיאור הבור אנו יכולים להבין שמדובר במקום מרוחק, חסר תקווה.

רש"י [כד]:

והבור ריק אין בו מים -

ממשמע שנאמר "והבור ריק", איני יודע שאין בו מים, מה תלמוד לומר "אין בו מים", מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו:

שאלה: (רש"י)

יש ייתור בתיאור "והבור ריק אין בו מים" (כד), אם הבור ריק אין צורך לכתוב שאין בו מים, מספיק היה לכתוב שהוא ריק ונבין לבד שאין בו שום דבר כולל מים.

תשובה:

מצורת הכתיבה אנו למדים שהבור היה ריק ממים, אך היו בו דברים אחרים, רש"י מסביר שהיו בבור נחשים ועקרבים.

הערה:

מתיאור הבור אליו נזרק יוסף אנו יכולים ללמוד שהוא ניצל ממוות מידי, אך לא יצא מכלל סכנת חיים, שהיכולת לשרוד בבור במדבר שיש בו נחשים ועקרבים היא אפסית.

מה ניתן ללמוד מכך על חומרת מעשה השלכתו של יוסף לבור? האם הוא יצא מכלל סכנת חיים?

הצעת יהודה:

כה וישבו, לאכל-לחם, וישאו עיניהם ויראו, והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד; וגמליהם נשאים, נכאת וצרי ולט--הולכים, להוריד מצרימה. כו ויאמר יהודה, אל-אחיו: מה-בצע, פי נהרג את-אחינו, וכסינו, את-דמו. כז לכו ונמכרונו לישמעאלים, וידנו אל-תהי-בו, כי-אחינו בשרנו, הוא; וישמעו, אחיו. כח ויעברו אנשים מדינים סחרים, וימשכו ויעלו את-יוסף מן-הבור, וימכרו את-יוסף לישמעאלים. בעשרים פסו: ויביאו את-יוסף. מצרימה

הערה:

מהכתוב "וישבו לאכל לחם" ניתן ללמוד על האווירה בין האחים, שמיד לאחר השלכת יוסף לבור הם ממשכים באורח חיים רגיל ומתיישבים לאכול

בפרק מב פסוק כא' אנו למדים שיוסף באותה השעה התחנן על נפשו:

" ויאמרו איש אל-אחיו, אבל אשמים אנחנו על-אחינו, אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו, ולא שמענו; על-כן באה אלינו, הצרה הזאת"

שאלה:

במה שונה ובמה דומה נימוק יהודה מנימוק של ראובן בהצעתו שלא להרוג את יוסף?

תשובה:

ראובן ויהודה מנסים להציל את יוסף ממוות.

יהודה מנמק את הצעתו למכירת יוסף בכך שהוא אח שלנו ובשר מבשרנו, בשונה מראובן המנמק את השלכת יוסף לבור בטענה שלא נהרוג אותו באופן ישיר ונחטא בהריגתו.

ראובן בשונה מיהודה מתכנן לשוב ולהציל את יוסף ולהוציא אותו מהבור, בעוד יהודה מתכנן להיפטר ממנו ולהרחיקו ע"י מכירתו לעבדות.

. כט וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל-הַבּוֹר, וְהִנֵּה אֵין-יוֹסֵף בְּבוֹר; וַיִּקְרַע, אֶת-בְּגָדָיו. ל וַיֵּשֶׁב אֶל-אָחִיו, וַיֹּאמֶר: הַיֵּלֶד אֵינְנוּ, וְאֲנִי אֲנִה אֲנִי-בָּא. לֹא וַיִּקְחוּ, אֶת-כְּתֹנֶת יוֹסֵף; וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים, וַיִּטְבְּלוּ אֶת-הַכְּתֹנֶת בַּדָּם. לֹב וַיִּשְׁלְחוּ אֶת-כְּתֹנֶת הַפְּסִיסִים, וַיְבִיאוּ אֶל-אֲבִיהֶם, וַיֹּאמְרוּ, זֹאת מְצָאנוּ: הַכֹּר-נָא, הַכְּתֹנֶת בְּנֶדֶךָ הוּא--אִם-לֹא. לֵג וַיִּפְיֶרָה וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי, חִיָּה רָעָה אֲכַלְתָּהּ; טָרַף טָרַף, יוֹסֵף. לֵד וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שְׂמֹלְתָיו, וַיִּשָּׂם שָׁק בְּמַתְּנָיו; וַיִּתְאַבֵּל עַל-בְּנוֹ, יָמִים רַבִּים. לֵה וַיִּקְמוּ כָל-בְּנָיו וְכָל-בָּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ, וַיִּמָּאֵן לְהִתְנַחֵם, וַיֹּאמֶר, כִּי-אֵרֶד אֶל-בְּנֵי אֲבִל שְׂאֵלָה; וַיִּבְדֵּךְ אֹתוֹ, אָבִיו. לו וְהַמְדָּנִים--מְכָרוּ אֹתוֹ, אֶל-מִצְרַיִם: לְפוֹטִיפָר סָרִיס פְּרָעָה, שֵׁר הַטַּבָּחִים.